LO CAMÍ DE LA FORTUNA.

> Qui os diga que podeu esser
> richs sens treballar y estalbiar,
> os dona matzinas en vas d' or.
>
> B. Franklin.

UN LLIBRE PEL POBLE

8.

LO CAMÍ DE LA FORTUNA

CONSELLS BRÈUS Y SENZILLS

PERA ESSER RICH

PER

BENJAMÍ FRANKLIN

BARCELONA
ESTAMPA DE CELESTÍ VERDAGUER
CARRER DE CORTINAS, 15
1868

Es propietat.

Excel-lentissim Senyor:

En tot temps y mès especialment en la present ocasió, deu mirarse l' il-lustre cos que V. E. contitueix, com verdader representant y personificació genuina de la Provincia.

Convensut d' axió y volent á llum donar, traduhit á la nostra llengua, lo llibre de Franklin titolat *Lo Camí de la fortuna*, si en volum petit, en doctrina inmens; he considerat que á ningú millor que á V. E. podia y fins debia dedicarlo, ja que en virtut del carrech que exerceix, es lo mès interessat en que 'l poble s' il-lustre y vaja mès y mès disposantse pera que en llur pit pregondament arrelen los principis escrits en lo pendó de la verdadera Llibertat.

Prego donchs á V. E. que se servesca admetrer eixa oferena, mès que per lo que ella val, per la significació que enclou.

Dèu y Sant Jordi que li guarden á V. E. mòlts anys.

Barcelona 10 d' Octubre de 1868.

Gayetá Vidal.

DIPUTACION PROVINCIAL
DE
BARCELONA.

La Diputacion provincial tiene una especial satisfaccion en aceptar la dedicatoria de la obra de Franklin que bajo el título de *Lo Camí de la fortuna* piensa V. publicar traducida al idioma catalan.

Y se apresura á ponerlo en conocimiento de V. aplaudiendo sinceramente el liberal fin que se propone V. en la publicacion del referido libro.

Dios guarde á V. muchos años. — Barcelona 15 de Octubre de 1868.

El Presidente
Víctor Balaguer.

P. A. de la D. P.
El Diputado Secretario
A. Giberga.

Sr D. Cayetano Vidal.

INTRODUCCIO.

Plaume al estiu, quan lo llevetg passant per entre los cimarols dels pins fa sentir son gemegar dòls; y á mi arriban las cantarellas dels aucellets, que amagats en lo brossegar de las torrenteras, suaument refilan; y oich los cants de los qui en la era baten; y veig la lloca que manant los pollets los ensenya cloquejant, que «en l' estiu, tota cuca viu,» ab quina llissó omplen los paps, fins que l' ánima 'ls diu prou; plaume dich recordarme dels pagesos y demès gent que lo pa que menja, rega ab lo suor de son front, y pensant en la vida que portan, y planyentme de que tal sia, volguera esser un pòu de ciencia, y que mas paraulas fossen pera tots article de fe, si poch ó mòlt podian contribuir á sa felicitat. Mes puig ni tinch aquella,

ni es probable que 'm coneixen gaires, y no coneixentme no hi ha perill que de mi 's fien ni mica ni gens; ja que ab ells tenir vulga una estona de conversa, 'm permetran que 'ls fassa raport de lo que en cert endret manifestá un home, que com se sol dir sabia ahont tenia la ma dreta, en termes que de no res que era, arribá á tenir mòlt y son nom es respectat per tot lo mon.

—Y com se diu?—Me preguntaran probablement, si es que he sabut mourer sa curiositat.

Y jo 'ls diré.

—No 's diu, que 's deya puig ja es mort...

—Que Dèu l' haja perdonat.

—Y era son nom BENJAMÍ FRANKLIN, bè que quan parlaba ab lo poble per medi dels llibres, se firmaba *Richard Saunders*.

—Aquest home debia esser gabatx, me diran, puig son nom de veras y son nom de farsa, no semblan d' aquesta terra, sino de per asi en enllá.

—No, no era francés, sinó inglés d' América, es dir dels Estats-Units...

—Tant se val; no sent castellá ó catalá, clavili gabau.

— Y de fill d' un pobre fabricant de candelas de séu, posantse d' aprenent en una estampa, escribint ell mateix llibres, passant ab son treball de mosso á amo, dedicantse constantment á instruir al poble per medi de llibrets com lo qui avuy publicam; despres d' haber fundat una biblioteca, una academia, un collegi y un hospital; constituit una companyia pera la extinció d' incendis; inventat lo mecanisme para los edificis lliurar dels efectes del llamp y organisat la milicia nacional para resistir las invasions dels salvatges; arribá als primers llochs de la Nació y vegé recompensat son amor al poble, essent enviat com embaixador á Lóndres; elegit despres diputat, en qual carrech contribuhí especialment á que 'ls Estats-Units se constituissen en República, declarantse independents; enviat també com embaixador á Fransa, ahont obtingué l' estima de tothom y morint, á la edat de 84 anys, plorat de quants lo conegueren y benehit de tots aquells á quins habia fet bè que era tot lo mon.

—¿Y que va dir est bon senyor en la seva llengua, que tant puga valer? Pero diguensho

en catalá net y pelat, sinó no cal que s' escarrasse (*).

— Tals cosas digué, que ab tal que la meytat se fès, mès de quatre foren richs que are captan.

— Au donchs, de cara á la feina.

(*) Tenint això present, he fèt un arreglo, mès aviat que una traducció literal del llibret de Franklin titolat: La ciencia de Mestre Richart ó lo camí de la Fortuna.

I

Sapiau donchs, que trobantse cert jorn devant d' una munió de gent que esperant que l' hora comensás d' una venda judicial á publich encant, pera fer temps, ó pera perdrerlo, (que 'l fèt de la veritat es que aixó que nantros ne diem fer temps, es perdrerlo miserablement) parlaba de las malas anyadas y de lo crescut dels pagos que exigia 'l govern; li digueren alguns: «Y que pensau vos d' aquets temps que corren? ¿No imagineu que si aixó dura mòlt y nos fan pagar tant de catastro, no hi ha remey pera nosaltres, y que som mès perduts qu' una unsa en lo pla de la Boqueria?— ¿Com ho farem pera descixirnos de nostres afers deyan altres, en estos temps en que tot, voy tot se 'n va pera fer los pagos al govern? ¿Que 'ns aconsellau mestre Ricart; que havem de fer?

Y ell los respongué: «Si voleu saber mon pensament, respecte de semblant punt, ab brèus mòts vos lo diré que pel bon entenedor, mitja creu val per deu».

Oint lo qual tots s' aplegaren á son voltant

pera no deixarne ni una sola escapar de son sermó, y restablert lo brugit que s' habia mogut de esta manera comensá.

«Veritat es, que los pagos son grossos, y que las contribucions se 'ns menjan vius; mès si altres no 'n teniam de satisfer que 'ls posats pel govern, contents ne podriam estar d' alló mès: desgraciadament no es aixis y si esment hi posau, veureu que la PERESA y VAGAMUNDERIA, mès nos costa del doble de lo que al govern pagam; tres vegadas mès las DISBAUXAS y POCH SENY y lo redoble las ESTRANYESAS y FAL-LERAS. Y lo pitjor d' aixó es, que semblants pagos son de tal mena que per mès bons diputats que al Congrés enviem, no hi ha perill que 's tragan, ni tant sols se rebaixen, puig los vicis de que pervenen, encarnats los tenim en la massa de las sanchs. Ab tot, no hi ha per aixó que desesperarse, que Dèu diu á l' home. —*Ajudat y t' ajudaré*—es sabut que—*Fa mès qui vol, que qui pot*—y contra VAGAMUNDARIA, DISBAUXAS y FAL-LERAS, existeixen tres virtuts que 's diuhen TREBALL ORDRE y ECONOMIA.

II

«Que diriau, continuá, si vingués un govern y manás que tothom li cedís lo delme del temps que está en lo mon? En bona fe que tots exclamariau: «això no 's pot soportar: val mès que 'ns maten d' un cop». Debeu donchs tenir entés, que no hi ha ningú que no donga á la PERESA la dezena part de la vida, y convindreu en que la rahó 'm sobra, si reflexionau en lo temps que invertiu posats com se sol dir de panxa al sol ó en paratges ahont lluny de guanyar, hi pert lo cos y també la butxaca, puig teniu de entendrer que—*La* PERESA *y la* VAGAMUNDARIA, *engendran mals y escursan la vida.*—

«¿Vol dir que això es veritat?» dirá algú de vosaltres. Tant veritat que mès no ho pot esser; sinó á la proba. No 'm negareu que 'l robell, es matzinas pel ferro, puig de poch en poch acaba ab sa fortalesa, de manera que per groixuda que sia la barra, ve que ab lo temps se fa pols. No sabeu que—*Arreu penjada, 'l robell se la menja*—y que—*Mès lluhenta es la clau que mès toms dòna*—? Donchs bè:

la PERESA y la VAGAMUNDERIA, son per lo cos, lo que per lo ferro 'l robell: recordeuvos are de que:—*L' oci, com lo robell gasta mès, que lo treball*—, y veureu que es veritat lo que vos he dit: y sobre tot no 'm deixará quedar malament aquell ditxo:—*L' home que es peresós, per un pas ne dona dos.*—

«Natural cosa es, que estimem la vida; donchs bè: aixis com quan volem tenir un parell de llensols de lo bri filat durant l' ivern, no fem anar en horri lo fil, perque no podriam tenir llensols, tampoch debem malgastar lo temps, qu' es lo fil de que la vida 's teixeix. Y ab tot, quant ne perdem tambè dormint, sens recordarnos de que:—*A llop dormen no l' hi entra res en dent,*—y de que:—*Massa que 'ns vagará per dormir quan siam al clot:*—Y no cal dir que aixó pervé de no saber lo que 'l temps val, puig á cada pas sentim «malaguanyat temps que s' hi pert», quán se emplea en cosa de curt profit, y tots vosaltres haureu dit mes de quatre vegadas: —*Desgraciat del temps que passa, may pus torna per mès que 's fassa.*— Y encara hi ha prou ditxos que encaminats van á demostrar las ventatjas de tota mena que pervenen del poch dormir, y tots vos recordareu del que diu:—*Qui á gran dia 's lleva, tot lo jorn trota,*—d' aquell altre:—*En ser dia*

deixa 'l llit, tindrás salut y delit—del que manifesta que—*Qui 's lleva dematí te temps per tot*—y per fi, del que tanta doctrina enclou en estas brèus paraulas:—*De menjar poch y parlar poch y de llevarme dematí, may me n' he hagut de penedir.*—

«Lo que convé donchs, es treballar mentres tingam delit, forsa y joventut, perque altrement passará la oportunitat y boranit viola.—*Qui te ofici, te benefici.*—Figureuvos que volguesseu per exemple arrebassar, y no poguesseu per mancansa de sahó, tot fòra dir «si plogués»; mès á la fi ve que plou, y com que l' eina entra en la terra fins á la ullera, dieu: «vah, prou n' hi ha, demá ho farem» ja sou perduts, perqué de l' un dia al altre, aquest demá may arriba. Quan semblants intents vos passen per lo magí, recordauvos, que—*Lo que's deu fèr, com mès abiat millor*—que—*Barba remullada es mitg afeitada*—que—*Feina fèta no te destorb*—que—*Qui no bat pel juliol no bat quan vol*—que—*Feina comensada es mitj acabada*—y que per alguna cosa deya la vella—*Cada cosa en son temps com las figas pel Agost.*—

«Tots vosaltres coneixereu molta gent que diu: «Perque 'ns tenim d' escarrassar? Hi ha mes dias que llonganissas: de un temps, un altre 'n ve.» Prou! Aixó es bo pera consolarse

de las malas anyadas que Dèu nos envia pera fernos guanyar en la terra la gloria del Cel; mes dirho aixis sens solta ni volta, ni com va, ni com costa, en bona fe que escusa se m' antoixa de mal pagador, ú obra de mal feiner al qui cap arreu li ve bè. Qui de semblant manera pensa, de segur no sap ó ha llensat al oblit, que *Qui viu d' esperansas, se mor de fam* — que — *No s' ha de deixar de sembrar per por als aucells* — que — *Lo dia nubulos sols enganya al peresos* — y que — *Las bonas esperansas de res serveixen si son malas las anyadas.* — L' un diu: «si pogués traurer la grossa de Madrit;» l' altre: «si trobaba una gerra d' unsas;» l' altre: «si l' onclu d' América 'm deixaba hereu»... Babaus! Com que res lo costaria, fòra com alló de que tant com ne plou, lo vent n' aixuga. No deuhen saber que — *Mès val un aucell en la ma que cent volant.* — Lo que convé es treballar mentres se pot per que — *Qui cuan es jove no treballa, quan es vell dorm á la palla* — y mès profit que totas las rifas, troballas y herencias, fa lo guanyat ab lo suor del front. Tampoch falta qui s' esclama dient: «la feina es mòlta, las forsas pocas, y per no haber de veurern lo cap de vall, mès val no comensar.» Donchs jo os diré, que no comensant no hi ha perill de eurern la entrega. A aquell á qui es-

pante la mòlta feina, li recordaré que—*La perfidia mata la cassa*—que—*De gota en gota s' ompla la bota*—que—*Ab palla y temps maduran las nespras*—y que—*Gota á gota, l' aigua fa gorch.*—

«A tot lo dit está exposat aquell que tracta de excusar sa vagamunderia ab bonas paraulas y malas rahons; mès si fos á aixó sol... Figureuvos que la PERESA es tant mandra, que un dia que estaba leri leri de morirse de fam per alló de que—*Si treballas menjarás y si no dejunarás*—li digueren:—«*Peresa: vols sopas?*—y digué—*Sí*—y li digueren.—*Festen*—y digué—*No 'n vull.*»—Mireu la gran bagassa si 'n te poch de senderi, y aixó que sap que—*Puig lo sol no te repós, ningú deu estar ocios*—que—*L' aranya á filar y l' home á treballar*—que—*La dona que molt bada, acaba tart la fusada*—que—*May lo peresós tindrá, pa ni vi pera sopar*—y que ja—*Deya 'l Bisbe de Comenja, qui no treballa no menja.*—

«Per ultim y finalment: no diu la mateixa doctrina,—*Contra peresa diligencia*—¿Y sabeu perque ho diu? Perque sab que—*La diligencia es mare de la bona ventura*—y que—*La cobdicia mata la fam.*—Per aixó aixis com la pobresa segueix á sa mare la peresa, y derrera d' aquella ve la fam, esta se 'n

guarda pla bè d' entrar á la casa del home treballador puig tot lo mès s' atansa al llindar de la porta. De manera que aixis com se sol dir que á porta tencada 'l diable se 'n torna, la fam, filla llegitima de la pobresa, y nèta de la peresa, aguaita en las casas pel forat del pany: veu que hi treballan y gira cua, tot dient: «no m' embolico:» veu que fan festas á santa mandra y se fica dins per acompanyarlos á cantar los goigs de sant prim. Y tampoch hi entren, en la casa del hom treballador, agutsils y notaris per' empenyorarlo ni inventariarli los bèns puig tots saben que aixis com — *La peresa engendra deutes, la diligencia 'ls mata* — y per aixó 's diu que — *A la casa que s' hi treballa may hi falta pa ni palla* — y — *Qui treballa menja y va bonich lo diumenja.*

«No faltará qui diga: de manera que ni un instant nos donarem de repos?» Poch á poch: no dich jo tant, y encara que 'l glopejar es parent del beurer, no es tot hu, cremar ó posar ventosas. Vuy dir que no hi ha cap mal en reposar y mès sabent que — *Qui vol ben treballar ha menester descansr*, — pero deu posarse esment en que la máxima diu; *descansar*, y descansar significa estar cansat y mal pot estar cansat qui no s' ha entregat al treball. En fi: qui vulga disfrutar una dolcissíma satisfacció, un pler intensissim que de segur haureu

gustat tots vosaltres mès de quatre vegadas, que repose despres d' un jorn enter d' haberse dedicat al cumpliment de la missió imposada per Deu al home.

«Totas las demunt ditas rahons, y moltas altres que podria donar y que 'm callo per motius que clarament podeu compendrer, bastan y sobran pera que convensuts pogau estar, de que segons avans he dit, la PERESA gasta 'l doble de lo que pagam per catastro y per lo tant, de que es menester matarla á copia de TREBALL; pero per si una guspira de dubte vos ne queda, feuvos la següent reflexió. Imagineuvos per un moment que estau per mossos en casa d' un amo dels bons qu' hi puga haber, y que anant al tros pera veurer com va la feina, vos troba com se sol dir, matant pussas al gòs. ¿Veritat que vos ne donariau vergonya? Donchs conteu que sou amos de vosaltres mateixos y que debeu avergonyirvos de estar mirant las garsas com volan quan teniu obligació de treballar pera proporcionarvos benestar, donar pa y vestits á vostres fills y á vostras mullers, y riquesa y consideració á la Patria á la quina pertanyeu.

III

«Ja tenim demostrat que en est mon, es indispensable treballar pera poder adquirir; mès com axó no basta, sino que es menester tenir constancia y fermesa en las resolucions, y mòlta atenció en los afers, cosa que compresas, van dins lo mòt ORDRE, conto del cas dirvosne de sa utilitat quatre paraulas, recordantvos avans de tot, aquell ditxo: —*La regla manté 'l cos y la butxaca.*—Axó es tant clar, que fins un cego ho veu.

«Un home treballant com lo qui mès, y posant en sos negocis diligencia y atenció, ve que s' enriqueix; pero en semblant punt presumint que ja may ha d' esser pobre, avuy á fira, demá á l' aplech, demá passat á festa major y l' altre á la fontada, ab poch temps, de lo que tenia no se 'n canta gall ni gallina, y al cap de vall, al Hospital. Podrem dir que semblant resultat, pervingut li hi haurá, de falta de treball? no; sino de mancansa d' ORDRE y per axó deya ja la vella, que—*Pedra movedissa, no posa molsa*—que—*La persona que molt muda la veureu sempre perduda*

—y que—*Arbre sovint tresplantat no cria arrels.*—

«Mòlts, tal vegada perque han sentit dir que pocas matzinas no matan, no 's miran en contraurer certs habits é inclinacions, que degenerant en vicis, los obligan á gastar tot lo que podrian estalviar pera constituir un capitalet. Estos tals dehuen saber que—*Costa mes de mantenir un vici que de criar dos fills*—y que ja es vell que—*Cartas, daus, donas y vi, fan tornar al rich mesquí.*—Semblants máximas, fillas de la esperiencia de cada dia, pot ser vos semblian exageradas; mès pera que convencervos pogau de que son sols la purísima veritat, un exemple vaig á proposarvos que no vos deixará un pel de dubte. Ve un y diu: «mon companyó va al café, y perque no hi tinch d' anar també jo? ¿Per ventura mitj ral pot esser la perdició de cap casa?» Y en efecte va al café y si al principi se contentaba ab mitg, despres pren plat y tassa: despres s' hi afegeix la copa: despres lo cigarro: despres lo fer qui 'l paga á las cartas ó al dómino, tot lo que exigeix mès temps: despres l' anar mès ben vestit, pera que no digan d' un hon que sembla un estanya paellas... En resumidas *cuentas* ve que 'l gasto diari entre lo que 's gasta y lo que 's deixa de guanyar puja per cap baix dos rals. Are, per si no ho sabeu dech manifestarvos

que un ral diari estalviat y deixat al cap del any al interés compost del sis per cent, dòna per resultat al cap de vint y cinch, un total de 21,224 rals, ó sian mes de MIL Y SEIXANTA duros! Conteu donchs lo que forá estalviant y posant á guany los dos que 's perden y los dos que 's deixan de guanyar y fentho desde la edat de vint anyas, fins que se 'n tenen seixanta, en qual temps l' home que la vida ha passat treballant, just es que gose las satisfaccions fillas de sa perseverancia y previsió! Y no vos penseu qu' aixó sian vuits y nous y cartas que no lligan, son fabas contadas y ben contadas y qui no ho vulga creurer, qu' ho vaja á veurer que per esta rahó 's diu: —*L' home que no sap sumar, no sabrá multiplicar.*— Per consegüent á aquell que fundantse en lo que habem dit, obre com l' home de l' exemple proposat, li direm que —*Mòltas candeletas fan un ciri pascual*— que —*Mòlts amens, arriban al cel*— que —*Xich forat fa anar la nau á fons*— y que —*Lo boig convida, y 'l sabi se 'n aprofita.*—

«Pero baix lo nom d' ORDRE, que 's penseu que s' enten no mes lo que del exemple proposat se dedueix? Qué es cas! Personas coneixereu que guanyant ab son treball y gastant ab moderació han esdevingut pobres, no mès que per haber fiat á majardoms y administradors,

la direcció de sos negocis. Es per lo tant convenient, que 's cuide quiscú lo sèu, y á semblant fi van dirigits los següents preceptes que sentit haureu á dotzenas de vegadas—*Lo soldat á la guerra y lo pagès á la terra*—ó—*Lo mercader á la plassa y lo menestral á casa—Si vols que ton afer se fassa, veshi: si vols que no 's fassa envíehí.—Lo pages sempre ha d' estar prop dels que fa treballar—La persona descuidada es una cosa encantada—Qui te hisenda y no la veu, se fa pobre y no s' ho creu—Si vols estar ben servit, feste tu mateix lo llit.—Peus del amo, fèms á terra—De qui es aixó? D' aquell que ño ho veu.*—

«Y entengas que esta atenció, dita diligencia y semblant cuidado, lo mateix que en las cosas de gran importancia, deu posarse en las que semblan mes petitas é insignificants, puig anys fa que 's diu que—*Deu fèr la casa entera qui no adoba la gotera*—que—*Moltas gotas fan un ciri*—y que—*Poch profit ajuda y poch mal danya.*—Qu' ho diga sino l' Abat que per un punt perdé la mula.

IV

«Ni bastan tampoch lo TREBALL y l' ORDRE pera que marxen nostres negocis com correspon: de manera que res hauria fèt l' home, per mès que hagués treballat, y posat cuidado en sos afers, si á sa diligencia no anyadís la ECONOMIA, ó com si diguessem si no sabès estalviar.

«Present podem tenir lo que dit havem del home que per mancansa de cuidado, gasta en aplechs y festas majors lo que ha guanyat ab la suor de son front; lo que li es devé al que malversa de mica en mica lo que podria constituir un recó per la vellesa; lo que resulta de fiar á estranys lo cuidado de nostres afers y la necessitat de obrar de semblant manera fins en las cosas mes insignificants. D' aixó donchs debem deduhir, que ensemps se déu estalviar y treballar, ben entés que qui no ho fa aixís, tota sa vida será pobre y per aixó lo ditxo canta que—*Qui te un ardit* (centim) *per vil may arribará á mil.*—Que vos ne podria traurer de sentencias, que encaminadas van á demostrar la veritat de que—*Diner fa diner.*—¡Mès per no cansarvos me limitaré á una so-

la, que en bona fé val mès or que pesa. Guardaula bè en la memoria — *Olla grassa, testament magre* — y si encara no os donau ab ella per satisfèts, aqui 'n van un parell que son d' alló bo. — *Qui te cuatre y gasta cinch, no deu menester bolsich.* — *Armas y diners, si no 's saben manejar, no valen res.* —

Are mateix, perque estau aplegats en est lloch? Pera veurer si trobaren á comodo, alguns dels mobles que 's van á vendrer al encant. Vosaltres dieu; «es veritat que me n' hi passat fins are, mes com ho dònan barato...» ¿Y ja ho sabeu qu' ho comprareu barato? En primer lloch pot ser hauran donat á quiscuna cosa mès estima que si fos nova: segonament per si te n' ho portarás tu, si la dita es mèba, si jo tinch mès pit; s' anireu engrescant, y donareu per una cadira, una taula ó un matalás, doble de lo que val, y que resultará á la fi? Alló que deya la vella. — *Qui compra mès del que pot, despres s' ho ha de vendrer tot.* — Prou sabia lo que 's pescaba puig cuasi sempre. — *Lo barato es car:* — despres s' han de fer cambis y sabut es que — *Qui barata 'l cap se grata* — y — *Qui compra y ment en sa boca ho sent.* — Respecte de las compras al encant, per un bon esmers que s' hi fassa, cent cops s' hi troba mes dany que profit y en bona veritat que

es de boigs, gastar l' argent en comprar desenganys.

«Sento dir que en esta venda hi trobareu panyo bo y barato. Y perque l' habeu menester? Voleu donchs esser tambè d' aquells que pera vestir panyo de seda, debentlo portar de calitat mes inferior fan dejunar son ventre y lo de la maynada, oblidant que—*Qui en vestits gasta massa, es un cap de carabassa*—que—*Val mès anar ben tip que no pas molt ben vestit*—que—*Panxa plena fa bullíci*—y que—*A la casa ahont no hi ha pa, tothom crida y tothom te rahò*?—Pot ser pera ferme callar direu: «pero no veu que tenint de tractar ab gent com cal, es menester vestir conforme, per alló de vesteix un bastò y semblará un barò?» Si de semblant manera 'm parlau, jo preguntaré encara, ¿y quina necessitat hi ha d' obrar aixis? ¿No sabeu que—*Val mès esser rich pagés, que no pas pobre marqués*? ¡Quant y quant mès se gasta en sostenir las falsas necessitats que per fantasia nos imposam, que aquellas de las quinas desgraciadament no podem prescindir! ¡Quants y quants aixis procehint s' han fèt pobres fins al punt de tenir que demanar publica almoyna! ¿Y que esdevé als qne tant folls demostran esser? Que volent sostenir son port, com que—*Si se 'n trau y no s' hi met, al cap de vall*

s' *acaba*,—han tingut d' anar á *Manlleu* y pobre del que deu fer semblant viatge: be pot dir «oli m' hi ha caigut» puig—*Car es lo boci que á un hom l' escanya.*—

«No es realment una bogeria endeutarse per cosas que no s' ho valen? En la venda que 's va á comensar, dònan sis mesos de temps pera fer los pagos y á semblant circunstancia 's deu atribuir que siau tans los que habeu comparegut, pensant que puig no habeu de pagar bitllo bitllo podeu satisfer una fal-lera. No sabeu benaventurats que—*Porch fiat tot l' any gruny*—y que l' adagi diu—*Si compras res á censal, no ho pagues mes del que val*—? ¿Y perque 's diu? Perque lo qui 'l fèu sabia mes que Brincá, y per tant no li hi era nou, que—*Qui no paga de contat, si bè 's mira paga doblat.*—Y are vos preguntaré com avans. ¿No es una bogeria endeutarse per cosas que no s' ho valen?

«Si coneixessen los homes las conseqüencias que porta l' endeutarse, pochs foren los que á tal extrem voldrian arribar. Ab aquest mer fèt donan á un altre drets sobre ells, y per aixó 's diu—*Si á qui deus no pots pagar, humilment has de parlar*—Y aixó es mes clar que l' aigua; perqué si arribat lo plasso no pot l' home pagar lo que deu, s' avergonyeix vehent á son acrehedor, evita toparlo, tot se tornan es-

cusas y contar llástimas; «que he tingut la dona malalta, que no tinch feina, que demá, que diumenje, que 'l mes entrant», y l' home que era honrat avans de contraurer un deute, endeutantse pert la tranquilitat, la vergonya, l' honor, acaba per ser un embustero y tant se me 'n dona, y devant dels que 'l coneixen, deu estar sempre ab lo cap baix. Habeu may vist que un sach vuit se tinga dret? Donchs lo mateix succeheix al home carregat de deutes: sempre te d' anar com qui diu de genollons, pera que li tingan compassió aquells á qui deu. En fi: quina necessitat hi ha de que m' escarrasse? Tots vosaltres sabeu que—*Bossa sens diners, digali cuiro.*—

«Quan se compra una cosa á fiar, ningú 's recorda que ademés de l' objecte, 's deu pagar lo risch que corra 'l venedor; mès que hi fa, si per de prompte no dehuen traurers los quartos de la butxaca! Pero 'ls dias passan, los messos corren, y sabut es que—*Fins la quaresma es curta per aquell que está endeutat*—y que—*A pagés enderrerit, cap anyada n' hi es bona.*—

«Pot ser pensau que perque en est moment teniu propis, podeu sens temor satisfer totas las fal-leras que se vos antoixan; mès per ventura habeu may vist que duri tot lo dia, lo sol del matí? Deya la vella que—*Per ben assentat*

que estigas que no pots caurer no digas— que— *Tot bon caballer cau y tot bon caball ensopega* — y ja es vell que— *Al Hospital de Santa Creu, tal hi va que no s' ho creu.*— Per anar fonent com una candela cap avall, no hi ha com tenir deutes y no pagarlos, puig á la mota s' hi va afegint la pensió y de any en any se troba un hom sens un recó de terra ahont jaurer. Per consegüent ja que degau empenyarvos, procurau posar vostres cinch sentits en traurervos los mals de demunt: recordauvos de que— *Qui paga lo que deu, fa cabal per son hereu*— de que— *Qui sap quan deu pagar, millor sap quan deu cobrar*— y per fi de que— *Lo bon pagador de lo dels altres es senyor.*—

V

«Tot quant fins al present vos he dit, fill es de la esperiencia de cada dia. Ab tot no debeu fiar exclusivament vostre ben estar, en lo TREBALL, l' ORDRE y la ÉCONOMIA. No hi ha dupte que son grans cosas; mès de res vos servirian sens las benediccions del Cel. Demanaulas donchs humilment, y pera obtenirlas siau caritatius en vers aquells que no tenen bèns de fortuna, auxiliantlos en llurs necessitats, y prodigantlos consols en llurs dolors. Si aixis ho

fèu, y TREBALLEU TOT QUANT POGAU y SABEU ESTALVIAR LA MEITAT DE LAS GANANCIAS y AVANS DE CONTRAURER UN DEUTE PREFERIU ANAR AL LLIT SENS SOPAR, viureu alegres y satisfèts; haureu trobat la verdadera pedra filosofal; no esdevindreu esclaus de vostres semblants y no tindren motius pera queixarvos de las anyadas que corren, ni de las dificultats que debeu vencer pera pagar las contribucions.»

Aixis, poch mès ó manco, parlá lo mestre Ricart. ¿S' aprofitaren de sos consells los qui 'ls escoltaren? No ho sabem. ¿Y vosaltres s' ho haureu escoltat com qui sent plourer? Ja 'm presumo que no faltará qui diga «si: per aqueixa m' entra y per l' altra 'm surt»; tal pensará fer una gran cosa exclamant: «com si 'm diguesis Llucia»; aquell, desconfiat de si mateix dirá: «á Tarragona manxan»; l' altre pensant que no habem fèt mès que mallar en ferro fret, exclamará: «ja pots xiular si l' ase no vol veurer.» Y que! Per aixó debem donarnos per vensuts? Un, un sol que ab lo temps sapia aprofitarsen de estos consells, pagará ab usura lo treball que pera popularisar las máximas de Franklin s' ha donat.

'N Gayetá Vidal.